

Po poplavah: prva pomoč za predmete kulturne dediščine in osebne predmete

Pred reševanjem predmetov kulturne dediščine in dragocenih osebnih predmetov vas pozivamo, da poskrbite predvsem za lastno varnost in ustrezno zaščito (gumijasti škornji, gumijaste rokavice, delovna obleka, maska, očala), saj so poplavne vode in naplavljeni material kontaminirani s fekalnimi odpadki, kemikalijami, nafto ipd.

Prvi koraki

- Če vam okoliščine dopuščajo, pokličite strokovnjaka za pomoč pri ukrepanju v sili. Idealno bi bilo, če bi reševanje potekalo pod vodstvom konservatorja-restavratorja.
- Predmete rešujte šele potem, ko oblasti razglasijo stavbo oz. območje za varno.
- Pred reševanjem fotografirajte škodo zaradi zavarovanja.
- Prednost naj imajo predmeti z večjo čustveno in materialno vrednostjo.
- Preden se lotite reševanja, se prepričajte, da so se poplavne vode umaknile in da so vsi električni in plinski vodi izključeni.

Upoštevajte naslednje informacije

- Plesen se običajno pojavi po 48 urah pri 60 % RH in pri 21 °C. Plesen vpliva različno na različne predmete. Rast plesni lahko preprečite, če predmete zamrznete ali jih shranite v hladen prostor.
- Mokrih predmetov ne shranjujte v zaprte (plastične) posode, saj to spodbuja rast plesni.
- Če vam okoliščine dopuščajo, papir, knjige, fotografije in tekstil zamrznite in tako preprečite pojav plesni. Pred zamrzovanjem lahko predmete shranite v plastične vrečke.
- Pred zamrzovanjem tanke predmete podprite s hrbtne strani s togo oporo (npr. lepenko).

- Police za sušenje naj bodo prekrите z valovito lepenko in papirnatimi brisačami, ki jih lahko zamenjate.
- Če okoliščine dopuščajo, predmete posušite na zraku. Izpostavljenost sončni svetlobi je sicer primerna samo za nekatere predmete.
- Težje predmete odmaknite od vlažnih sten, če je mogoče, pa jih prestavite v suh prostor. Tako povečate pretok zraka, kar pripomore k hitrejšemu sušenju.
- Predmete dvignite s tal, s čimer se poveča pretok zraka.
- Pred premikanjem manjše mokre predmete, ki so običajno tudi krhki, postavite na togo oporo, npr. desko ali pladenj.
- Posamezne kose razpadlih predmetov shranite v posode ali odprte škatle in jih označite.
- Ne uporabljajte razkužil.
- Če so predmeti še vedno mokri, sperite z njih blato s sanitarno vodo. V primeru, da so predmeti samo vlažni ali celo suhi, jih ne izpirajte s sanitarno vodo.
- Če so predmeti vlažni, umazanijo očistite s čopičem brez drgnjenja.
- Za sušenje prostorov uporabite razvlažilnike. Klimatske in grelnе naprave niso primerne.
- Če vam razmere dopuščajo, predmete prestavite v suh prostor.

Ravnanje s predmeti

I. Papir (tiskan in premazan)

Zaradi vode papir nabrekne, kar lahko povzroči razlivanje in raztapljanje črnila. Črnilo za tiskanje je običajno stabilnejše od črnila za pisanje.

Če so listi papirja zlepljeni skupaj, jih zamrznite. Posamezne liste lahko operete s sanitarno vodo ali v kadi, pod tušem ali v umivalniku. Primerne so tudi plastične posode, vendar je vodo treba stalno menjavati. Če je predmet zelo blaten, za čiščenje uporabite mlačno vodo. Med posamezne liste lahko položite vpojne papirnate kuhinjske brisače, kuhinjske krpe ali bombažne majice.

Druga možnost je, da papir postavite na sonce, ki pospeši sušenje, UV-žarki pa preprečujejo nastanek glivic. Posamezne liste papirja obesite na vrvico za sušenje perila, lahko jih pritrdite s ščipalkami za perilo.

Površine mokrih akvarelov se ne dotikamo. Postavimo jih pokonci in s tem pospešimo sušenje. Akvarele odstranimo iz zastekljenih okvirov. Neposlikane robove lahko obtežimo z lahkimi utežmi. Če je akvarel prilepljen na steklo, ga ne odstranjujemo.

II. Fotografije

Če so fotografije zlepljene skupaj, jih najprej zamrznemo. Enako velja za albume. Blato spiramo s tekočo vodo. Pri tem lahko uporabimo kopalno kad, tuš ipd. V posodi redno menjavamo vodo, ki pa ne sme biti topla.

Fotografije lahko sušimo tudi na zraku. Med posamezne fotografije vložimo vpojne materiale, kot so papirnate brisače, kuhinjske krpe, časopis. Uokvirjene mokre fotografije odstranimo iz okvira.

III. Knjige

Z vodo prepojene knjige zahtevajo drugačno obdelavo kot vlažne knjige. Debelejše platnice knjig lahko reagirajo tudi drugače kot listi v knjigi. Ena izmed težav je tudi, da se lahko lepila, ki jih uporabljajo za vezavo knjig, raztopijo. Prepojenih knjig ne odpiramo, ampak jih najprej zamrznemo. Povsem mokre knjige lahko spiramo s tekočo vodo. Nato jih postavimo pokonci, da voda odteče, in jih posušimo na zraku.

Pri vlažnih knjigah vstavimo vpojne materiale na vsakih dvajset strani ter med platnice in prvo ter zadnjo stran. Vpojni papir redno menjavamo. Če so v knjigi sijajne fotografije, nanje položimo povoščen papir (npr. peki papir) in jih postavimo na svetlobo. Ko so delno posušene, jih obtežimo z lahko utežjo. Za sušenje lahko uporabimo ventilatorje, ne pa naprav s toplim zrakom (npr. fen). Pred zaključnim sušenjem knjige obtežimo.

Več o tem na povezavi: <https://www.wikihow.com/Dry-a-Wet-Book?amp=1>

IV. Tekstil (oblačila, preproge in zavese)

Mokre tkanine velikih dimenzij (npr. preproge) pri sušenju obesimo na trdne nosilce. Če so tkanine prepojene z vodo, se lahko skrčijo. Tudi moker tekstil lahko zamrznemo in tako preprečimo nastanek plesni. Če so tkanine še mokre, jih večkrat izperemo v vodni kopeli. Po pranju teh tkanin nikoli ne ožemamo. Posušimo jih na soncu, v sendviču med dvema suhima tkaninama. UV-sevanje prepreči glivične okužbe.

V. Slike na platnu in lesu

Slike na platnu in lesu so sestavljene iz več plasti (nosilec, podsnova, barvna plast). Vsaka od teh plasti se na vlago odziva drugače.

Z vlago prepojene slike nikoli ne dvigujemo za podokvir, saj ta lahko počí. Če je slika mokra, jo shranimo v zračnem prostoru, da se počasi posuši. Lahko jo naslonimo na steno, vendar mora zrak krožiti. Slik nikoli ne sušimo na soncu. Na hrbtišče mokrih slik namestimo vpojen material, ki ga redno menjavamo. Po sušenju je slika lahko motna.

VI. Les (kipi in pohištvo)

Moker les nabrekne. Če predmet iz lesa prehitro posušimo, se lahko zvije. V primeru, da je RH nad 85 %, na lesu nastanejo razpoke, spoji iz beljakovinskih ali proteinskih lepil pa razpadejo.

Težke lesene predmete dvigujemo v spodnjem delu, nikoli pri vrhu. Če so predmeti manjših dimenzij, jih lahko shranimo v odprte posode ali škatle. Če so večjih dimenzij, jih med transportom prevažamo na ustreznih nosilcih in jih zavarujemo s povezovalnimi trakovi (»gurnami«).

Mokre predmete počasi sušimo na zraku v dobro prezračenem prostoru, nikoli na soncu. Med sušenjem vzdržujte temperaturo pod 20 °C.

Po sušenju lahko plasti laka postanejo motne.

VII. Kovine

Kovinski predmeti iz železa, jekla, broná ali bakra ob prisotnosti vode in vlage začnejo hitro korodirati. Na vlago so manj občutljivi predmeti iz srebra in zlata.

Kovinske predmete hranimo na suhem in pri nižjih temperaturah. Umazane predmete izpiramo s sanitarno vodo in jih nato takoj posušimo s suho krpo.

VIII. Keramika in steklo

Zaradi dolgotrajne izpostavljenosti vlagi se iz keramike začnejo izločati soli. Mokre predmete sušimo na zraku. Če so predmeti razlomljeni, posamezne kose shranimo v škatlo in označimo.

IX. Usnjeni predmeti

Tako kot les tudi mokro usnje nabrekne, nato pa se pri sušenju skrči. Krčenje bo izrazitejše, če take predmete prehitro posušimo.

Namočene usnjene predmete, vključno s knjigami z usnjenimi platnicami, zamrznemo.

Pripomočki

Večina naštetih pripomočkov je dostopnih v trgovinah z gradbenim materialom:

- Alkoholni robčki in etanol
- Vpojni material (papirnate brisače, krpe)
- Mehki čopiči različnih dimenzij
- Škatle iz lepenke in plastike
- Vedra
- Lesene deske (velikost: 60 x 80 cm oz. manjše, za dviganje predmetov)
- Opozorilni trak
- Stoli, zložljivi oz. prenosni
- Vrv za perilo ali najlonska vrv
- Ščipalke za perilo
- Bombažne rjuhe
- Robčki za enkratno uporabo
- Zagozde za vrata
- Vozički s kolesi
- Pitna voda
- Zasilna razsvetljava
- Podaljški
- Fen na vroči zrak
- Prva pomoč
- Svetilke (in baterije)
- Vrečke za smeti
- Vrtna cev z nastavkom za pršenje
- Škatle za malico
- Krpe
- Osebna zaščitna oprema (PPE): rokavice, maske, osebna oblačila, čelade
- Plastične vrečke (velike vrečke za zamrzovanje)
- Plastični pladnji
- Trdi karton, valovita lepenka oz. plošče iz pleksi stekla
- Škarje

- Rešetke oz. mreže za sušenje
- Milo, razpršilniki
- Gobice
- Miza, zložljiva oz. prenosna
- Trak
- Toaletni papir
- Uporabni noži in rezila
- Sesalnik s HEPA filtrom
- Walkie-talkie
- Vodoodporni markerji in svinčniki
- Mokro-suhi sesalnik
- Pisalni papir ali zvezki

Na terenu ne pozabimo na osebno zaščitno opremo, komplet prve pomoči, hrano in prigrizke, pitno vodo, pribor in krožnike in fotoaparata za foto dokumentacijo.

Koristne spletne strani v angleščini

- <https://www.culturalheritage.org/resources/emergencies/disaster-response-recovery/fieldguide>
- <https://www.culturalheritage.org/resources/emergencies/disaster-response-recovery>
- <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.7-emergency-salvage-of-wet-photographs>

*Prevedla mag. Nataša Nemeček,
konservatorica-restavratorka v Narodnem muzeju Slovenije*